

Čoahkkáigeassu

Ođđajagi 1 beaivvis 2019 šattai lánkananosmahttin (2009:724) nationála unnitloguide ja unnitlogugielaide gustovaš. Earret eará buktá dat mielddis ahte gielddain ja regiovnain lea geatnegasvuoda dohkkehit ulbmiliid ja váldonjuolggadusaid sin unnitlogupolitihkalaš bargui. Danne lea Leanastivra ja Sámediggi dán jagi temáhtalaš čuovvolemis válljen erenoamážit čalmmustahttit dan ođđa lánkanjuolggadusa ulbmiliid ja váldonjuolggadusaid váras. Čuovvuleapmái gullá maiddái Leanastivrraid bargu ulbmiliiguin ja váldonjuolggadusaiguin.

Rapportas leat maiddái bohtosat mat leat juhkkovuvvon unnitlogupolitihkalaš oassesurggiide; vealaheapmi ja hearckesvuolta, váikkuhanvejolašvuolta ja oassálastin ja giella ja kultuvrralaš identiteahta. Bohtosiid čilgehusa vuoddu leat indikáhtorat maid Leanastivra ja Sámediggi jahkásaččat čilgejit. Maiddái dás leat Leanastivrra bijut jahkáis olis.

Rapportas čilgejuvvojit maiddái čuovvulaneiseválddi bohtosat ja árvvoštallamat ja čoakkáldat eará stáhta eiseválddiid čohkkejuvvon unnitlogupolitihkalaš bargogohččumiin.

Vuolábealde oanehaččat kapihttalat main leat ulbmilat ja njuolggadusat ja čuovvoleami unnitlogupolitihkalaš oassesurggiin. Das manjá oanehaččat kapihttalat čuovvulaneiseválddiid čilgehusain.

Ulbmilat ja njuolggadusat gielddaid ja regiovnaid dásis.

Dán jagi temáhtalaš čuovvoleami čájeha ahte eanaš gielddat ja regiovnat mat gullet hálddašanguovlluide ja bealli gielddain olggobealde hálddašanguovlluide barget unnitlogupolitihkalaš ulbmiliiguin ja njuolggadusaiguin. Go buohtalastá 2018 jagiin de lea dát lassáneapmi. Moanat gielddat dadjet ahte bargu dájna bohtá fargga álggahuvvot.

Eatnašat sis geat leat váldán ollái ulbmiliid ja njuolggadusaid leat váldán mielde buot unnitloguid ja eamiálbmoga sámiid. Gielddat mat gullet hálddašanguovlluide eai leat nu dávjá fátmastan buot sin stivrendokumeantaid.

Eanaš gielddat ja regiovnat hálddašanguovlluin leat fállan nationála unnitloguide ja sámiide vejolašvuoda váikkuhit ulbmiliid ja njuolggadusaid bargguin, muhto gielddain olggobealde hálddašanguovlluide dát vejolašvuolta váikkuheapmái lea leamaš hárve.

Eanet go bealli Leanastivrrain leat ulbmilat ja njuolggadusat sin bargui unnitloguiguin ja sámiiguin, ja muhtumat celket dien barggu leat jođus, ja dát lea lasáhus ovdalačča ektui.

Árvvoštallan

Obbalaččat gávnnavuvvo ahte unnitlogulága 5b § unnitlogupolitihkalaš ulbmilat ja njuolggadusat leat váikkuhan positiivvalaččat ollu gielddain, regiovnain ja leanastivrrain. Bohtosat čujuhit maiddái geatnegasvuoda dohkkehit unnitlogupolitihkalaš ulbmiliid ja njuolggadusaid lea lassánan ollu gielddain ja regiovnaid diehtu unnitlogupolitihkas ja sin ovddasvástádus implementeret dáid báikkálaš ja regiovnalaš dásis.

Boađus das ahte ollu gielddat hálddašanguovlluin dušše leat fokuseren sin erenoamáš bargogohččumiidda unnitlogulága mielde ja ahte sii eai leat fuobmán sin bargogohččumiid eará joavkkuid váras. Stuorimus negatiivvalaš boađus das lea ahte juvddalaš ja romalaš unnitlogut eai gula ovttaga hálddašanguovlvi. Boađus dás leat ahte sin áššit ja dárbbut dávjá bázahallet.

Nationála unnitloguid ja eamiálbmoga sámiid vejolašvuohta váikkuhit ja oassálastit lea guovddášáši unnitlogupolitihka duohtandahkamis. Dalle go ulbmilat ja njuolggadusat ráhkaduvvojit ráđdehallamiid haga de lea jáhkehahti stivrendokumeanttat spiehkastit joavkkuid govain das makkár dilli lea ja makkár bijut leat relevánta. Dalle go unnitlogut ja sámit eai leat beassan váikkuhit eaige leat olis ulbmiliid ja njuolggadusaid ráhkadeamis de galget gielddat ja regiovnnat addit buot unnitlogujoavkkuide ja eamiálbmogii sámiide váikkuhanvejolašvuođa čuovvovaš bargui.

Vaikko ovdáneapmi obbalohkái leamaš positiivva ulbmiliid ja njuolggadusaid ráhkadeamis de ferte goit diehtit ahte bealli gielddain hálddašanguovlluid olggobealde eai ain leat bargagoahtán. Daidda gielddaide vurdet mánnga hástalus. Dása lea dárbu viiddes bijuide maiguin lokte máhtu, sihke joavkkuid birra ja unnitlogulága birra, na láhkái dorjo daid geat eai leat álggahan bargogohččuma unnitlogupolitihkalaš ulbmiliid ja njuolggadusaid ráhkadeamis.

Unnitlogupolitihka oassesurggiid čuovvoleami

Čuovvolaneiseválddi jahkásaš čuovvoleamit indikátoriin unnitlogupolitihka oassesurggiin čájehit gielddain ja regiovnnain bijuid dán jagis leamaš sullii seammá dásis go ovdal. Muhto leanastivrrain leamaš ovdáneapmi positiivvalaš.

Nugo ovdal ge de lea oassesuorggis *giella ja kultuvrralaš identiteahta* dahkkon eanemus bijut ovddidahttin dihte unnitlogugielaid ja unnitloguid kultuvrraid, ja eanemus dás lea dahkkon hálddahušguovlluin. Dán suorggis lea maiddá nationála unnitloguin ja eamiálbmot sámiin leamaš stuorimus vejolašvuohta váikkuhit.

Dán rádjái lea unnitlogupolitihkas leamaš ráđdjejuvvon váikkuhusat oassesuorggis vealaheapmi ja hearkkesvuohta gieldda ja regiovna dásis ja olggobealde hálddašanguovlluid leat bijut vaikko unniduvvon. Regiovnnat ja leanastivrrat hálddašanguovlluin leat goitge čilgen eambo bijuid guovllusteaset go ovdal.

Vuogit váikkuheapmái leamaš mánngalágán ja váikkuheapmi strukturerejuvvon ráđdehallamiid bokte lea bissun viehka alla dásis hálddašanguovlluin ja vuollegaš dásis daid olggobealde.

Gielddaid váikkuhanvuogit leamaš doaimmas eambo joavkkuide go ovdal, erenoamážit hálddašanguovlluin olggobealde ja leanastivrraid siste. Mánáid ja nuoraid váikkuheapmi ii leat rievdan ja vaikko velá unnon maiddá hálddašanguovlluid olggobealde.

Diehtujuohkin unnitloguid rivttiin dahkko sullii seammá mađi go ovdal ge. Hálddašanguovlluin lea diehtujuohkin vuorasiid ovddasmorrašis lassánan. Ollu gielddat leat bivdán eambo diehtujuohkin ávdnasiid unnitlogugielaide.

Árvvoštallan

Obbalaččat orro leat nu ahte unnitlogu lága nanusmahttimiin, dieđihan- ja ráđdehallangeatnegasvuođain 3,5,5a §§ jalgii ii leat váikkuhan nu sakka ain. Muhtin muddui máhtta gávdnot oktavuoha dainna ahte mánnga gieldda ja regiovnnat dán jagi leat háhkan unnitlogupolitihkalaš ulbmiliid ja njuolggadusaid. Bargu ulbmiliiguin ja njuolggadusaiguin lea dávjá ádjás proseassat mat máhttet váhtat ollu návccaid. Leanastivrraid bealde leamaš goit ovdáneapmi positiivvalaš.

Lea positiivvalaš ahte giella- ja kulturbijuid viidodat bisso seammá alla dásis go ovdal lea dahkan hálddašanguovlluin. Go oassesuorgi giella ja kultuvrralaš identiteahta lea guovddázis politihkkasuorggis de lea dehálaš ahte bijut suddjet ja ovddidit unnitloguid ja sámiid gielaid ja kultuvrraid dahkkojit maiddá eará guovlluin riikkas.

Lea surranveara ahte bijut suorggis vealaheapmi ja hearkkesvuohta leat nu hárvvut. Jus galgá eastadit antisemitismma, antiziganismma ja eará vealahemiid de lea máhttu nationála unnitloguid ja eamiálbmoga sámiid birra ja gaskavuodát vealáheami ja hearkkesvuođa birra oalle dehálaččat. Dát doallá maiddá deaivása iešguđet lágan rasismmas ja vašširihkkumiin dáid joavkkuid vuostá.

Nationála unnitloguid ja eamiálbmot sámiid vejolašvuohta váikkuheapmái ja oassálastimii lea hui dehálaš go galgá čalmmustahttit joavkkuid dárbbuid ja eandalii dat lea eaktun dasa ahte hálddašaneiseválddit galget máhttit dahkat sin bargogohččumiid duohtan, unnitlogulága jelgii. Dás vurdet hástalusat ovddidit doaimbi ráđđehallanproseassaid báikkálaččat ja guvllolaččat. Vuogit galget fátmastit buot joavkkuid vai sin áššit čalmmustahttojuvvot ja ahte rievttit váldojit vuhtii buot golbma oassesurggiin. Lea maiddái dárbu bargat váikkuhanvugiid ovddidemiin mánáid ja nuoraid vásas.

Ráddjejuvvon dieđut unnitlogu rivttiid birra dagaha ášši váddáseabbon. Vuodđoeaktu dasa ahte unnitlogut ja sámit galget máhttit gáibidit rivttiideaset lea ahte eambo gielddat ja regiovnat dahket sin diehtjuohkingeatnegasvuođa duohtan, unnitlogu lága jelgii.

Čuovvolaneiseválddi bijut ja bohtosat

Jagi 2019 rájis gullet 84 gieldda ja 15 regiovnna ovttá dahje eambo hálddašanguovlluide. Ja lea lassáneapmi 38 gieldda ja 8 regiovnna rájis jagis 2010. Dasa lassin gullet 15 leanastivrra ja mánge eará stáhtalaš eiseváldi main leat doaimmat mat muhton muddui leat seammá go hálddašanguovlluin.

Gielddaid ja regiovnnaid ekonomalaš čilgehusat jagi 2019 stáhtadoarjagiin čájehit ahte 94 proseantta geavahahtti doarjagis geavahuvvojit jagi siste, dát lea seammá mearis go diimmá čilgehusas. Obbalaš govva ii čájet rievdama go buohtalastá vássán jagiin, dasa mii gullá movt juogadit doarjaga iešguđet golloosiide. Stuorimus golloassi lea oktiiheivet unnitlogupolitihkalaš barggu.

Stáhtadoarjagat organisašuvnadoarjaga hámis nationála unnitloguid riikkaorganisašuvnnaide ja ráđđehallanruhta Ruota duortnusleagilaččaid riikkasearvái, Ruotasuopmelaččaid sáttagoddái ja Sámediggái leat oalle dehálaččat. Mánge organisašuvnna leat namuhan ahte dat nanosmahttojuvvon unnitlogulága lasihuvvon gáibádusat hálddahuseiseválddiide leat dagahan sin oassálastima gáibiduvvo stuorrut ja dát lea dagahan lassegoluid.

Unnitlogulága stuoriduvvon gáibádus buot gielddaide ja regiovnnaide lea maiddá dagahan lassi gáibádusaid bijuide mat loktejit máhtu ja ráđdeaddima čuovvolaneiseválddis. Dusten dihte lasiduvvon gáibádusaid lea Leanastivra ja Sámediggi vuoruhan digitaliseret diehtjuohkin- ja oahpahasávdnasiid, erenoamážit minoritet.se ja webb-sáddagiid bokte. Bidju lea dievasmahttojuvvon fierpmádatgávnademiiguin, oahpahasain, leanakonfereanssaiguin ja fáddákonfereanssain mat jagi siste lea čadahuvvon.

Minoritet.se ovdáneapmi lea čájehan buriid bohtosiid. Webb-báikkis ledje 359 374 sešuvnna/ guossástallama jagi mielde ja dat lea lassáneapmi 17 proseanttain jagis 2018, ja 30 proseanttain jagis 2017.

Minoritet.se almuha ođđasiid, reportášaid ja lihkki govaid eamiálbmoga sámiiguin ja sámiid birra ja maiddá daid nationála unnitloguid ja ná láhkái juohká máhtu. Webb- báikkis gávdno maiddái relevánta eiseváldedieđut. Vai eambbosat gávdnat webb- báikki leat diehtjuohkinbijut dahkkon ja annonssat lea bidjun Google Ads:ii. Fátmastan dihte unnitloguid ja sámiid webb- báikki bargui leat earret earáid digaštallancoahkkimat dollojuvvon.

Jagi mielde lea Leanastivra ovddidan ja hálddašan modealla oktiiheivehuvvon ráđđehallanortnega mas 22 eiseválddi ja 19 organisašuvnna leat oassálastán. Oktiiheivehuvvon ráđđehallan lea lasihan nationála unnitloguid vejolašvuođa váikkuheapmái. Ráđđehallanbargu lea dahkkon beaktileabbon, sihke áiggi ja stáhtahálldahusa goluid ektui. Ráđđehallanbargu lea goitge gáibidan ollu ruđa Leanastivrras. Muđuin leat buot oassálastit leamaš posiitiiva ja háliidit biju jotkojuvvot.

Sámi giellaguovddáš lea jagi mielde čađahan moanaid aktivitehtaid ja doaluid ovddidan ja movttiidahttin dihte sámi gielaide eambo geavahuvvot. Dilliraporttas jagis 2019 sámi gielaide diliid birra čilgejuvvojit bohtosat obbalaš giellabarggus.

Árvvoštallan

Obbalohkái lea Leanastivra ja Sámediggi čađahan viiddes bijuid dusten dihte lassánan gáibádusa máhttui ja oktiiheiveheapmái ráđđehallamiin mat čuovvut nanusmahttojuvvon unnitlogulága. Árvvoštallamat mat leat dahkkon doaimmaid olis leat leamaš positiivva ja gáibádus ain eambo bijuide mat loktejit máhtu ja oktiiheivehuvvon bijuide leat ain stuorrát.

Leanastivrra ja Sámedikki vejolašvuodát doaibmat jodiheaddjin politihkkasuorggis leat eambo gáržžiduvvon dalle go eiseválddiid meroštusat čađahit bargogohččoma leamaš lihakeahtá jagi 2010 rájis ja oktasaš meroštus doaimmaid váras jagi 2012 rájis. Geavatlaččat lea dát buktán mielddis bargoveaga unnideami ja jotkojuvvon vuoruheamit bijuide. Čakčamánu jagi 2016 rájis lea čuovvulaneiseválddi bargu maiddáái váikkuhuvvon unnitlogupolitihka ovdáneami ja stivrema guorahallamis.

Jagis 2019 lea mearri dievvan dasa man viidát obanassii lea vejolaš olahit bargogohččuma dálá návccaiguin. Ođđasit álgit lasiduvvon návccaiguin lea dárbašlaš dasa jus Leanastivra ja Sámediggi galget máhttit doalahit dála dási ja jus galget máhttit čađahit daid bijuid mat leat identifiserejuvvon jus unnitlogupolitihka duodas galgá máhttit ovdánit ja vai hálldahuseiseválddit galget máhttit bargat iešheanaláččat dalle go galget implementeret unnitlogulága. Dát doallá maiddáái deaivása boahhtevaš bijuide digitaliseremiin ja oktiiheivehuvvon ráđđehallanmodeallain.

Ovdánahttinbargu ferte dahkkot buot osiin bargogohččumis; máhtu dási lokten, doarjjabijut, oktiiheiveheapmi, čuovvoleapmi ja stáhtadoarjagiid hálldahusain. Maiddáái minoritet.se mii lea gávdnon jagi 2010 rájis ferte dárkkistuvvot ja ovddiduvvot vai šaddá eambo sajáiduvvon ja heivehuvvon ulbmiljoavkkuide.

Vai unnitlogu ja sámit galget máhttit dustet stuorit gáibádusaid sin hálldahuseiseválddis de dárbašuvvo lasihit sihke organisašuvnadoarjaga ja ráđđehallanruđa. Ráđđehallanruđa ferte maiddáái juolludit juvddálaš ja roma unnitloguide go sis eai leat hálldašanguovllut ja mat eai oáčču seammá ollu návccat ja vejolašvuodaid váikkuheapmái. Organisašuvnadoarjaga galgá maiddáái fátmastit sámiid.

Eanaš Leanastivrrat leat ovddidan sin interna ja eksterna bargguid unnitloguáššiiguin positiivvalaš guvlui. Lasiduvvon bargogohččumiid bokte main leat návccat livčče leanastivrrat máhttit doaibmat regionála nodan boahhtevaš bargguiguin go čađaha unnitlogupolitihka, Leanastivrra ja Sámedikki jodiheamis. Dakkár bargogohččun guorrasa leanastivrrabagadallamii das movt leanastivrrat galget duvdit dan ahte nationála ulbmilat váikkuhit leanain ja oktiiheivet leana aktevrraid. Leanastivrrain lea viiddes vásáhus čađahit sullasaš bargguid maiddáái ráđđehusa bijut MR-, mánáidriekti- ja doaibmahehttehusbargguin buktet návccaid.

[1] Förordningen (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

[2] Förordningen (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter

[3] Förordningen (2017:868) med länsstyrelseinstruktion 2 §